

МБОУ «Хошун-Узурская СОШ имени Эрдынцева Ш-Н.Э»

«Согласовано» Зам.директора по УВР <u>Э.В. Цыбанова</u> – Цыбанова Э.В. от «<u>2</u>» сентября 2023г.	«Согласовано» Директор школы Цыганова В.Б. от «<u>2</u>» сентября 2023г.

**Рабочая программа
по бурятской литературе в 7 классе**

ФИО учителя – Цыбанова Э.В.

Учебный год – 2023-24

Tributary model

Буряад нүргүүлийн 7-дажи классыг Узгэдэх эх программа идейн, научна, методичка талаараа уе сагайнгаа эрилгэнүүдтэй гардуулж, Буряад Республикийн нурагалай болон эрдэм ухаанай министерствийн дураадханан «Буряад нүргүүлийн программанууд» Буряад хэлэн ба литература, 5-11 классууду гэхэн 1994 ондо хэвлэгдэхэн программын ёхор зохёогдоо, ньрагшадта түрэхий литература шудалан Үзүүлэдээ, буряад хэлнээсийн эбаянгтай гүйцэтгэгээр танилцуулхад, наинаар хийгүйчилж, уншууллаг, бишүүлдэг ботгохоо гадна, буряад арадайнга ажабайдал, түүх, заншал, зан абаригийн эхийн, маний обчествоны ёното эхийн байгаа зорилтуудыг олон нийтийн чадлыг хийж, наинаар ойлгуулхад, ухаан сольхижүүлж, наинаар

МЭНКЛЭННҮҮЛСҮҮЛГИЙН ТҮРҮҮЛҮҮНД ДҮРШЛЭЛ ЭН БОЛОЖО ЭХИНЦ. VII КЛАССАЙ ТҮРЭЛХИ ЛИТЕРАТУРЫН ПРОГРАММА ТЕМАТИЧЕСКА ГОРЁНОЙ ҮНДЭХЕН ДЭЭРЭ БАЙГУУЛАГДАБА.. ЭНДЭ АРАДАЙ АМАН ЗӨХӨӨЛНҮҮД, БУРЯД ЛИТЕРАТУРА СООХОО УДХЫН БА БАЙГУУЛАЛТИН ТАЛААР НУРГАШДАЙ ОЙЛГОСО, МӨЛДЭЭ ЦААРААЖАЙ УРААН НАЙХАНДАЙ ЗӨХӨӨЛНҮҮД ШЭЛГҮҮДНЭН АБТАЖА, ТАЙЛБАРИЛАН УНШААХААР, ШУДААН ҮЗЭХЭЭД ХАРААЛГАДАБА. ЭДЭ ЗӨХӨӨЛНҮҮД ХАДАА ТАУХЫНДАА САСТАЙ АНАД ЗОНДОЙ ҮЙН ЭЛТЭГЭРТЭЙ, ТҮҮХЭТЭЙ, ТҮРҮҮЛҮҮЛГИЙН НЭЭЛТЭЙ, ТҮРҮҮЛҮҮЛГИЙН НЭЭЛТЭЙ СЭСД ХОЛБОТОЙ ЮМ.

VII классий литературын курс нурагшадын зохицохон оюр, тодо ээ СССР-ийн эмчилгээнд ойлгодог, нонирхолог уншаха шадабаринь хүтжээн, уншанан зохёллоо ухаандас буйлгуулан, улсын зүйбээр эмчилгээнд ойлгодог, нонирхолог болгохоогоо гална, нурагшадай зохёл шудалан, шэнэклэхийн эзэйн дадануудын бүридүүлэх, түрээхийн литература

тухайгаа юрэнхы мэдсэтгэй болгохо гээн зорилгоуудыг табина. Мун уншажаа байнан зохёлжийнгүй уран найханайనь, хэлэнэйн онсо шэнжье ойлгохо, нурагшадай дадал дуршилтийн буриллуулхэ, хутжахэх болно.

Тул класстаа зохёолнуудыг уншахадаа, арадай түүхэдэ, уран зохёлжийн зохёл соогоо харуулжан үе сагта, арад зоной ажал худалдаанын аша тунада, үйл эхэрэгтэ, ёбо зампал, гуримда нурагшадай анхарал хандуулха, олонийн ажабайдал тухай ойлгосынч саашань угреджэхэ, мэдсөнч гүнзэгчирүүлжэ, нурагшадай зан заншал, сэдьхэл ухаа, бодол хүснэгтэй зүбөөр, даамайгаар бурилдуулхэ, түрэл арадайгаа хэлдэгт үндэшнээлтийн шудалка, хүнчийн ойнгоо, тодо нонородор хэлүүлжэх нурагаха шухала. Нурагшадас түрээн ипотаг ороноо найнаар шудалка, хүнчийн дургатайгаар хумуужкуулжэ, акабайдалай үзэгдэлнүүдэй, нвотагайгаа байгаалин гоё найханийн зүбөөр сэргээж нийн болгоко уртажа юм. Тэгээниг түрээнхээ эсэгээсээ, аха зонине хүндэлгээн арадай найн найхан замналыг хүндэлжэх баримтлаха дадалтай болгохо.

VII класста буряад литературын программа соо оруулагдан зохёолнууд бузылдээ эхинээ адаг хүртээр уншагдаханаа гардна, шэлээдэн айтсан эпическэ зохёлжийн зарим хэхэгүүд уншагдахаар хараалгдана. Зохёлжийн урдаа тухай хөөрчидээ, эхин шатны шинэчлэлийн шийдвэрлэлийн хувьтойц нимагтал литература текст дээрээхэдээлтийнхээ эхийн төслийн тусгасар эрэлтэг табигдана.

Гоё найхан найруулгатай, гүнзиги урдаатай, уран зохёлжийн хэлэнээ, урдаа набагшатай багтын үс, хөөрөө, нурагшадта ёного жинч болжоо угчээ ушартай. Багшин уран угүүлэл, хөөрөөн нурагшадай хэлэ баяжуулка, сэдьхэлжэх эхийн нурагахада, болбосорходо, хутжэхэд, уншанан зохёлжийн бүрилдүүлхэдээ айхабтар сэх урдаа шанартай.

Уран зохёолнуудыг шенжэлэлтэй, нурагшадай мэдсэс, сэдьхэх эхийн дүрмийн хураадаа абан, олон янзын арганууд соогоо уран зохёлжийн урдаа зүбөөр ойлгуулха тонтаарамжатай аргануудыг шинжэх болно. Уран зохёлжийн гол

Y3MEKEP, jaaraxa coonh xepjilex apratah.

Сэхэдлийн түрүүн индустриягийн багасгаалын хувьтой болоно.

II. Программын бүрдэл

Орион (1 час).

ТҮРСЛХЭЭН, ТҮРЭКИН ДАЙДАМАЙ

Н. Дамдинов. Түрэл хэлэн, түрэн дайда (1 час).

Д. Узлытуев. Буряал хэлэн (1 час).

ДУУНУУД, ЮРӨӨЛНҮҮД, ДОМОГОГУУД

Урданай дуунууд (2 час).

Мунеенэй дуунууд (2 час).

Юреөмжүүд (2 час).

Бальжан хатан тухай домог (2 час).

УРДАНАЙ БАЙДАНАА

Ч. Цыцеленамбаев. Банзарай хүбүүн Доржко (8 час).

Ц. Шагжин. Будамшуу (6 час).

ШИЧИ ЭСАГДАЙ ПЛЭНКС

Ж. Тумунов. Талын бүргэд (3 час).

Б. Яблканов. Хэрмээн (3 час).

Ц. Галанов. Хүткэм (3 час).

Д-Р. Багожабай Уулын бүргэдүүд (9 час)

ЭКС БАЙГААЛИ

А. Л. Аштархазов. Архимелэй хүчлиүргэ (1 час).

Б. Мунгонов. Хара балхин (4 час).

Литературна теори, лірическэ отступлени (сухарытта) тухай ойнгосо(1час)М. Самбуев. Углеенгэй нийчэп (1 час).

Хран зөхөөлүүлүүдээ — 41 час;

Ханжүүлэхэдээ — 21 час;

Классчнаа түүхүүр үзүүлэгчдээ — 6 час.
СССРКИЙДЭХ ЗОХХӨЛНҮҮД

1. Н. Дамдинов. Түрэл хөхөн, түрэлэн шийлжүүлэх.

2. Цагийн (багийн үзүүлэлтэд).

3. Иорденийн (багийн үзүүлэлтэд).

4. М. Самбуев. Углеенгэй нийчэп.

5. А. Аялгархасеев. Аялгамдах аччүүдээс.

W. Hypothese/Modell Maxima Prinzip

HYDRAULIC NAME MODELS & METHODS

- уншажаа байлан зохёлжинго авгор тухай, номий нэрын удаа тайлбарилга;
 - шудалан Узээж байлан зохёлж герой болоод гол Уйлэдэгийн инуурнууд тухай, зохёл сохи шулаа Үйлэнүүдийн мэдэхээгэд гадна, тэднэй хоорондохи холбоонууды;
 - уран зохёл бичиж гол шулаа арганууд, зохёлж ялангуяа, зохёлж темэ ба гол удаа, уран зохёлж геройнууд ба сюжет гэхэн литератураа теориоо ойлгосонууды;

ПРИЧИНА ВОЗНИКНОВЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ

ЛІГА ПЕРВОДІЛІННЯ У ЧЕСТІ СІРІЇ ХАКІІВ

Ураан зохөлжийн хэгээүүдэй, —Байцай журналай, —Буряад Унэн, —Буряадай запуушул газетэүүдэй статьяаүүдэй шангэр, ходорхойгоор уншага.

Уран зохцэлэйн шалтгааны тодорхуулж, уранаар уншага.

Рассказывали болооди языческое зодчество уткалань дутарханер, тобшоод, зарим хябергай хубиннүйдие мелен түүрэе, наадмын хөхпүрэл, багасгын (изжекиен).

Шудалан үзэхэйнан зохёллоор һанамжаяа зохёлж хөөрдүгээ, бэнилгэ. Учебник, хрестомати сохи болоод багшины табиан асуудалнуудтаа дүүрэн аман ба бэшигийн харшуу үзүүлэв. Литература геройн харakterистикээ зохёон хөөрдүгээ, эмэгэлгэ.

Зургалтан хөөрдүгээ. Уран зохёлжийн удаар инсцинировко табила.

Эпическээ зохёлжийн шилжилтэйнээштэйн хөхтгийг гү, али бүхэлийн зохёлжийн удаар тусеб табишиа.

Өөрийнгөө һанамжыас хөөрдүгээ, бэшигээ юумэн тухайгаа тусеб табишиа.

Уншсан уран зохёл, харсан уран зураг, кинофильм болоод телевизионуудаар өөрийнгөө һанамжка хөөрдүгээ, бэшигээ хөхтгийг гү, али бүхэлийн зохёлжийн удаар тусеб табишиа.

Нууцалай бусад предметуудтэй ооглог

Буряад хэлэн. Буряад хэлэнд — Байгаль журналай, — Буряадай залуултуул газетэнүүдэй материал уншгуулалтаа, хөөрүүлгэ. Янза бүрүн холбоо удахтай текстын ба орёо гусэбүүдэй табуулалтаа.

Уншсан текстын удаар хөөрдүгээ, бэшигээ хөхтгийг гү, али бүхэлийн зохёлжийн удаар тусеб табишиа.

Текст болоод элдэб байгуулалттай мэдүүлчилүүдийн уншгуулалтаа.

V.Иуралсалай ба методическа литература

1. Шойдоков Д.Ц., Гармаева К.Н. Буряад литература Улан-Удэ, Буряадай номой

хэбтэл, 1991

2. Цыренова Ц.Б. Булагай эхийн Улан-Удэ, 2008

3. Гунгаров В.Ш. Миффүд ба домогууд Улан-Удэ, 2001

4. Махатов В.М., Цыденова Х.Г. Алтан газданан Улан-Удэ, 2005

5. Ошорова С.Г. Буряад аман зохөол Улан-Удэ, 2008

Буряад литература 7 класс

Тематическа тусэб

№	Бүлэг болон темэнүүд	саг
	I четверть	18
1	Оршол. Ульгэр ба үльгэрэй гол нюур-абари зан-дурэ	1
	Айдуурай Мэргэн	4
2	Олзогүй агуури	1
3	Анда нүхэд	1
4	Энжи Мунхү хаанай даабаринууд	1
5	Айдуурай Мэргэн ульгэрэй гол нюур-абаризан-дурэ.	1
6	Творческо практикум	1
	Ринчин Номтоев «Аршаанай дунал»	3
7	Ринчин Номтоев-буряад арадай шэдитэн	1
8	Аршаанай дунал-шэдитэ зүйл мэтэ.	1
9	Хамтадаа бид юуннээшие сухарихагүйди	1
10	Буряад арадай XVIII-XIX зуун жэлнуудэй бэшэмэл зохёолнууд	1
	Бальжан хатан тухай тужа домог»	3
11	Бальжан хатан-туухэтэ домог.	1
12	Бальжан хатан гээндийн домогой удхын ба уран һайханай анализ	1
13	Түрэл нютагайм домогууд	1
14	Творческо практикум	1
	Вандан Юмсунов «Эрдэмтэ соохор моритой Эрилтэй хаан»	3
15	Эрилтэй хаанай гэрээд угэ.	1
16	Алтан Шаа, Мүнгэн шаа хөрөй хуби заяан	1
17	Эрдэмтэ Соохор морин-морин эрдэни.	1
18	Творческо практикум.	1
	II четверть	14
	Үргэлжлээн зохёлой гол нюур-абари зан-дурэ.	
1	Рассказ, туужа, юмор болон сатира тухай ойлгосо.	1
2	Х.Намсараев «Олзуурхуу Ондорсон»	1
3	Ж.Т.Тумунов «Талын бүргэд»	2
3	Жамсо Тумуновой «Талын бүргэд» гээнд рассказай гол нюурай абары зан.	1
4	Мохоншогүй зориг-дундаршагүй дуран.	1
	Б.Н.Ябжанов «Хэрмэшэ»	3
5	Б.Н.Ябжанов намтар, «Хэрмэшэ» рассказай гол удха	1
6	Хэрмэшын эзэдэй абары зан.	1
7	Дүрбэн хүлтэ нүхэрэй дурэ.	1
5	В.Ж.Тулаев «Эсэгзээ хүлээлгэ»	3
8	В.Ж.Тулаев «Эсэгзээ хүлээлгэ» гээнд түүжин гол удха, байгуулга.	1
9	Гурбан нүхэд.	1
10	Дайнай үхижүүдэй хуби заяан	1
11	Творческо практикум.	1
	Ц.Н.Номтоев «Шагжын хула»	3
12	Дайнай талмада	1
13	Наaranай гараха зут руу.	1
14	Морин эрдэни	1
	III четверть	20
	Ч.Цыдендамбаев «Түрэл нютагнаа холо»	8 час

1	«Банзаров – буряадай түрүүшүн эрдэмтэн».	1
2	«Нянгай хоолтой студент ба тэрэнэй нүхэд» «Би банаал студент байгаа нэм»,	1
3	«Актова зал хүнхинэбэ»	1
4	Д. Банзаровай Казаньда нурахада, ордой түрүү хүнүүдэй нүлөө.	1
5	«Саашадаа тийм юумэнүүд болоно»	1
6	Ч.Ц.Цыдендамбаасвай «Түрэл нюотагхаа холо»	1
7-8	«Д.Банзаров тухай» Найруулга бэшэлгэ.	2
9	А.Л.Ангархаев «Алтан» А.Ангархаасвай зохёохи зам, бэшэнэн зохёолнууд. Дёмин, Шоён	6
10	Хоёрой нүхэсэн.	1
11	Шоён болон алтанай уурхай бэдэрэгшэд.	1
12	Муу муухай хэрэгүүд.	1
13	Роман соохи эхэнэриүүдэй дүрэнүүд	1
14	Туужын композиционно байгуулга.	1
15	Творческо практикум.	1
16	Ш.Байминов «Жамбал баатар». Ш.Д.Байминовай намтар ба зохёохи зам.	6
17	Ш.Байминов «Жамбал баатар» гэйэн зохёолой байгуулга.	1
18	Эрын гурбан наадан	1
19	Жамбалай баатаршалга.	1
20	Творческо практикум.	1
21	Эсэгэ оронсо хамгаалгын Агууехэй дайтай баатарнууд.	1
IV четверть		16
1	Уянгын зохёолой гол иноур тухай юрэнхы мэдээн.	1
И.Г.Дамдинов «Шэнхинээтэ нарнаад»		2
2	И.Г.Дамдиновай намтар ба зохёохи зам. «Шэнхинээтэ нарнаад»	1
3	Агуу дайдаар үрэзгэдэхэн нарнаад.	1
4	Д.А.Улзытуев «Хабартаа»	1
5	Л.Д.Тапхасев «Зүүн Саяан», «Үбэлэй үдэши»	1
6	Творческо практикум.	1
7	Б.Н.Жанчилов «Буряадний»	1
8	Г.Ж.Раднаева «Наран сэсэг», «Ургы сэсэгби», «Хүгшэн эжидээ»	1
9	Творческо практикум.	1
10	Д.Ш.Дордогутабай «Хара хүнэй-дура сэдьхэл»	1
11	М.Р.Чойbonов «Мунхын аршаанай мунгэн дунал», «Зула бадарна»	1
12	Зүжэгэй зохёолой гол иноур тухай ойлгосо	1
Б.М. П.Нурбуюев «Талын басаган»		4
13	Гүнсэмаагай гэр булэ, нюотагаархид.	1
14	Шэнэ байдал.	1
15	Буряадай сагаан тала-буряад хүнэй сураизан.	1
16	Творческо практикум	1

№	Бүлэг болон темийн нийтийн төслийн цэсийн тухай	Сар	Хэмжээний тухай	Бүлэг болон темийн төслийн гол ухаа	Шалгалга
I ЧЕТВЕРТЬ					
1	Зохёлой гол ишур – абари зан-дүрэц	1			
1	Ориент	1			
2	Үльгэр ба Үльгэрэй герой	1			
3	Айдуурай Мэргэн (Үльгэр)	3			
4	Творческого практикум	2			
5	Нургаалай зохёол	1			
6	Ринчен Номтоев “Ариналанай дундай”	3			
11	Буряад арадлай XVIII – XIX зуун жэлэнүүдийн бэшиэмэл зохёолнууд.				
7	“Балжан хатан” тухай түүхэй домог	3			
8	Вандан Юмсунов “Эрдэмтэг союхор моритой Эрдитгэй хасан”	3			
XIX	Арадлай аман зохёолой алтайн жасада ороннон зохёолнууд	1			
II ЧЕТВЕРТЬ					
9	Ургалжилын зохёол болон гол ишур тухай ойлгосо				
9	Рассказ, түүхэй, юмор болон сатира тухай ойлгосо	1			
10	Х.Н.Намсараев “Олзуурхүү Ондорёон”	2			
11	Ж.Г.Туманов “Талын бургэд”	3			
12	Б.Н.Ябжанов “Хэрмээн”	3			
13	В.Ж.Туласов “Эсэгээс хүчээлгэ”	3			
XIX	Бэшиг зохёолго	1			

14	Ц.Н.Номтоев "Шагжын хула"	3	
15	Творческо мастерской	1	
16	Литература очерк зохёлго	1	
III ЧЕТВЕРТЬ			
	Драматическа зохёл болон зохёлой герой		
17	Комеди, драма, трагеди тухай оюгосо	1	
18	Ц.Г.Шагжин "Буддамчуу"	7	
19	Б.П.Пурбуев "Гальян басаган"	2	
20	Творческо практикум	1	
	Поэзии болон поэмэ гухай		
21	Лирикэ ба лирическо зохёлой герой	1	
22	Г.Ж.Раднаевагай поэзии	1	
22	М.Р.Чойбонов "Мунхын ариалай мунгэн дунал"	1	
23	Ч.Ц.Гурьев "Хэбэд номхон Хэжэнгүйни"	1	
24	Ш.Л.Байыннов "Нээлийн"	1	
25	Д.Ш.Доржогутабай "Буряд хүнбий"	1	
26	Б.Н.Жанчиловай поэзии	1	
27	Творческо мастерской	1	
	ХХ Лирикеско зохёл зохёхо		
IV ЧЕТВЕРТЬ			
	Класснаа гадуур уннаалга		
28	Агван Доржисвай бүтэл	1	
29	Н.Г.Дамдинов "Эсэлын нэрэ"	2	
30	А.Л.Ангараас "Алтан"	2	
31	Д.Н.Сүрхлиимов "Ханнаалаг хөорөө"	1	
32	Г.Ц.Дашбалылов "Мунгэн хутага"	2	
33	Л.Д.Тагхаасвай поэзии	2	

34	Учшалгын конференции	2		
	Резервнэ час	2		
	Бүхын дээрээ	70 сар		

VI. Шалгалтын хүдэлмэрийнүүд:

1. Найруулга «Түрэн тооonto иштгани»
2. «Юреелнүүд – буряад арадай һайн һайнхан echo заинпал»
3. Найруулга «Дуунууд-арадай ажабайдалай түүхээ»
4. Сочинени «Буряадай түрүүшни эрдэмтэ Доржо Банзаровий бага наан» («Банзарай хүбүүн Доржо»)
5. «Будамшуу- минни дуратай герой» («Будамшуу»)
6. Сочинени «Дайнай үеын худеөө нюотгай хүнчүүдий хүндэх шэр байдал» («Хэрэмжээрассказай улхаар»)
7. Найруулга («Үүлын бүргэлүү» романын улхаар)